

Damian Sitkiewicz

Stanisław Dłużewski (1865-1936) : właściciel Dłużewa

Rocznik Mińsko-Mazowiecki 21, 195-198

2013

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DAMIAN SITKIEWICZ

**Stanisław Dłużewski (1865-1936)
– właściciel Dłużewa**

Dłużewski Stanisław Benedykt h. Pobóg (21 marca 1865-05 lutego 1936), wł. Dłużewa i Lasomina (pow. mińskomazowiecki). Syn Ludwika i Ludwiki z Carossich. Po ukończeniu szkoły realnej w Warszawie wstąpił na wydział chemii politechniki w Rydze. Brał tam czynny udział w życiu polskich organizacji niepodległościowych. Był m.in. członkiem korporacji Welecja.

Po śmierci ojca, odwołany przez matkę ze studiów, objął rodzinne gospodarstwo i rozwinął szeroką działalność społeczno-zawodową. Rozwijał przede wszystkim hodowlę bydła nizinnego. W folwarku S.D. w Dłużewie zajmowano się głównie hodowlą bydła – przez krzyżowanie białogrzbietów z holendrami dostarczano znakomitego materiału dla wielu obór Królestwa Polskiego, ziem litewsko-ruskich i dla Rosji. Wiązało się to z niezbędną poprawą materiału hodowlanego, zapewnieniem odpowiednich pomieszczeń, racjonalnym żywieniem, zwiększeniem wydajności łąk itp. Poza tym S.D. zbudował w Dłużewie nowoczesną oborę na 150 stanowisk, zdrenował pola, zirygował łąki, zorganizował kontrolę mleczarni i indywidualnego żywienia. Aby zrezygnować z pośredników w sprzedaży mleka powołał w 1890 r. spółkę pod nazwą „Mleczarnia Nadświ-drzańska”, prowadzącą na terenie Warszawy kilka punktów o charakterze pośrednim pomiędzy barami mlecznymi, a kawiarnią. Punkty te oparte zostały na bezpośrednich dostawach przez udziałowców.

Brał udział w konstytuującym się w 1901 r. Związku Hodowlanym przy Warszawskim Towarzystwie Rolniczym. Przez wiele lat pełnił funkcję prezesa związku. Wraz z utworzeniem w 1906 r. Centralnego Towarzystwa Rolniczego organizował w nim Wydział Hodowlany i objął przewodnictwo Sekcji Chowu Bydła. Dłużewski współorganizował i był wieloletnim członkiem Towarzystwa Melioracyjnego, a jego majątek – Dłużew – był pierwszymi dobrami ziemskimi, które zostały zdrenowane

Za sprawą Dłużewskiego w roku 1906 zebrali się w jego majątku licznie przybyli przedstawiciele ziemiaństwa, głównie z powiatu nowomińskiego, aby powołać Okręgowe Towarzystwo Rolnicze na powiat nowomiński. Dłużewski, jako zamilowany hodowca przeznaczył swoją oborę na hodowlę włościańską (cele edukacyjne).

Kwestia uregulowania płac robotników rolnych pojawiła się już przed pierwszą wojną światową, ale z powodu jej wybuchu nie została całkowicie rozwiązana. Niniejszą sprawą zajmowali się członkowie Centralnego Towarzystwa Rolniczego, głównie ziemianie. Po powołaniu Związku Ziemian w roku 1916 do głosu dochodzili także przedstawiciele tej organizacji. Stanisław Dłużewski jeszcze przed wojną poruszał tematykę stosunków pracy na wsi. Dlatego właśnie, jako doświadczony działacz rolniczy, 16 stycznia 1917 roku został powołany do składu komisji, mającej zebrać informacje na temat położenia robotników rolnych i opracować normy ich wynagradzania. Zadania Dłużewskiego zostały jasno określone. Miał on zbierać materiały statystyczne dotyczące płac po wojnie, a jego rola była nawet ważniejsza, gdyż został referentem komisji. Zarówno Związek Ziemian, jak i CTR nie miały możliwości rozwiązania kwestii płacy i poprawy warunków życia robotników rolnych. Dopiero interwencja arcybiskupa warszawskiego, Aleksandra Kakowskiego, przyniosła powzięcie reform i ożywioną dyskusję nad tym zagadnieniem w Królestwie Polskim. Pod naciskiem kościoła CTR wprowadziło z dniem 22 marca 1917 r. szereg zmian dotyczących robotników rolnych: podniesiono płace, wprowadzono ochronki, ułatwiono nabywanie artykułów pierwszej potrzeby, dążono do poprawy warunków mieszkaniowych. Następnego dnia komitet przyjął wnioski i postanowił rozpropagować ideę poprawy sytuacji robotników poprzez broszury i artykuły publikowane w „Gazecie Rolniczej” i „Ziemianinie”, za co odpowiedzialny był S. D. Jemu powierzono bowiem ich opracowanie. Mimo tych zmian, ziemianie niechętnie płacili swoim robotnikom w naturze, co akcentował S.D. Twierdził on, że nie tylko nie wolno dopuszczać do zmiany ordynarii na płacę gotówkową, zwłaszcza po cenach urzędowych, ale także posyłki należy wypłacać w naturaliach. Uważał również, że ziemianie powinni zapewnić robotnikom rolnym jakiś rodzaj rozrywek. Kwestia robotnicza ma bowiem obok materialnego – jak twierdził – także wymiar moralny. Dowodził także, że Związek Ziemian powinien mieć przedstawiciela w ministerstwie pracy, co wzmocniłoby pozycję Związku.

Podczas pierwszej wojny światowej, po wycofaniu się wojsk carskich, dzięki wysiłkom Dłużewskiego, powstał Komitet Obywatelski, którego celem było organizowanie pomocy dla szkoły w Siennicy pozbawionej kierownictwa i środków finansowych. Po roku 1918 r. zarząd szkoły przeszedł w ręce państwa, jednak Dłużewski zawsze utrzymywał żywy kontakt ze szkołą, współdziałając także przy budowie nowego gmachu szkoły (1923-1926).

W czasie wojny polsko-bolszewickiej Stanisław Dłużewski pełnił funkcję pełnomocnika wojewódzkiego Obywatelskiego Komitetu Obrony Państwa (OKOP) i za jego sprawą 23 lipca 1920 r. ukonstytuował się komitet powiatowy mińskomazowiecki tej organizacji. Jego przewodniczącym został S.D. W roku 1920 Dłużewski pomagał także rannym żołnierzom polskim poprzez utworzenie szpitala w swoim majątku (podobnie uczynił Henryk Stulgiński w sąsiednim majątku Dębe Małe). Od lipca 1926 r. był członkiem zarządu Syndykatu Rolniczego Warszawskiego.

Wraz z żoną założył seminarium dla dziewcząt w Mińsku Mazowieckim, przeniesione później przez władze do Radzymina. Był ponadto inicjatorem i wieloletnim prezesem ochotniczej straży ogniowej w Siennicy, powołanej w 1921 r. Tam także z jego inicjatywy powstał sklep spółdzielczy oraz kasa pożyczkowo-oszczędnościowa.

S.D. objawiał talent do pisania krótkich felietonów na tematy dotyczące rolnictwa. Pisał przede wszystkim w „Gazecie Rolniczej”, zazwyczaj pod pseudonimem – Stanisław Podkowa. W 1929 r. opublikował broszurę „Rolnictwo jako sprawa narodowa”.

Za sprawą S.D. gruntownie przekształcono park w Dłużewie, a w latach 1900-1901 wybudowano, w miejsce drewnianego dworu, murowany pałac, będący projektem Jana Heuricha juniora. Biorąc czynny udział w pracach CTR i śledząc zagraniczną literaturę fachową miał wiedzę o najnowszych osiągnięciach nauki i techniki, które stosował w swoim majątku. W nim także używano najnowocześniejszych maszyn rolniczych, wprowadzając je do folwarku w miarę pojawiania się nowych sprzętów tego typu na rynku. Ponadto w 1918 r. zelektryfikowano gospodarstwa i mieszkania pracowników folwarcznych.

W 1926 r. przyznano mu honorowe członkostwo CTR, a w 1932 r. honorowe członkostwo Związku Hodowców Bydła.

Po śmierci Stanisława Dłużewskiego, każdy z jego majątków został podzielony w równych częściach pomiędzy dwie jego córki. W 1937 r. Zofia odkupiła część należącą do siostry, stając się jedyną właścicielką zespołu w Dłużewie Wanda Rzewuska zaś została właścicielką dóbr Lasomin. Podczas drugiej wojny światowej Dłużew został przejęty przez niemieckie władze okupacyjne na tzw. Liegenschaft, czyli zarząd hitlerowskiej administracji rolnej. Po przeprowadzeniu przez PKWN reformy rolnej, w dłużewskim dworku zorganizowano szkołę podstawową, a w roku 1978 r. siedzibę rodziny Dłużewskich przekazano Akademii Sztuk Pięknych, która zorganizowała tam dom pracy twórczej i ośrodek plenerowy. ASP jest ich właścicielem do dzisiaj.

S. D. był żonaty z Anną Werner, córką właściciela Seroczyna w powiecie garwolińskim. Dzieci: 1. Wanda Maria Dłużewska (22 marca 1904 w Warszawie, od 22 listopada 1932 r. zamężna za Henrykiem Rzewuskim, synem Wacława Józefa i Marii Joanny z Żylińskich); 2. Zofia (ur. 1900 r., zm. 1981 zamężna za Celestynem Kańskim, majorem 7 Pułku Ułanów Lubelskich).

Bibliografia i źródła:

1. Archiwum Państwowe w Siedlcach, Hipoteka w Mińsku Mazowieckim, sygn. 395 – Ks. hip. dóbr ziemskich Lasomin, dział II, s. 13; dokumenty dołączone do księgi hipotecznej – nr 50; Woreyd, Almanach.
2. W. Baraniewski, *Kuchnia i stół w polskim dworze*, Warszawa 2004, s. 122.
3. S. Dzieciolowski, *Centralne Towarzystwo Rolnicze i jego polityka agrarna 1906-1918*, Warszawa 1981, s. 194-195.
4. S. Brzozowski, *Polskie rolnictwo w XIX wieku*, [w:] *Dziedzictwo. Ziemiańskie polscy i ich udział w życiu narodu*, red. T. Chrzanowski, Kraków 1995, s. 49.

5. W. Mich, *Wyzyskiwacze przeciw wywrotowcom. Walka Związku Ziemiańców w Warszawie ze Związkiem Zawodowym Robotników Rolnych Rzeczypospolitej Polskiej 1919-1926*, Lublin 2008, s. 12.
6. K. Oktabiński, *Śladami filantropów. Rzec o rodzinie Szlenkierów i ich podwarszawskiej wilegiaturze w XIX i XX wieku*, Warszawa 2007, s. 91.
7. *Spis alfabetyczny obywateli ziemskich ze wskazaniem ostatniej stacji pocztowej*, Warszawa 1909, s. 21.
8. *Komitet Centralnego Towarzystwa Rolniczego*, „Kurier Warszawski” nr 86 z 27 III 1918 r., wyd. poranne, s. 1.
9. W. Pawłowski, *W Dłużewie pod Pobogiem*, „Gazeta Wyborcza”, dodatek „Gazeta Stołeczna”, nr 216 z 16-19 IX 1995 r., s. 5.
10. *Posiedzenie Komitetu Centralnego Towarzystwa Rolniczego*, „Gazeta Rolnicza” nr 14 z 5 IV 1918, s. 181.
11. S. Rudnicki, *Chrześcijańsko-Narodowe Stronnictwo Rolnicze. Walka ziemian o zdobycie wpływów politycznych*, [w:] *Ziemiaństwo Polskie 1795-1945. Zbiór prac o dziejach warstwy i ludzi*, red. J. Leskiewiczowa, Warszawa 1985, s. 151.
12. *Spis ziemian Rzeczypospolitej Polskiej w roku 1930. Województwo warszawskie*, oprac. T. Epsztein. S. Górzyński, Warszawa 1991, s. 19.
13. *Syndykat Rolniczy Warszawski*, „Gazeta Bankowa”, nr 13-14 z 25 VII 1926, s. 316.
14. W. Ważniewski, *Na przedpolach stolicy 1939-1945*, Warszawa 1974, s. 34.
15. *Zebranie jubileuszowe członków Okręgowego Towarzystwa Rolniczego w Mińsku Mazowieckim*, „Gazeta Rolnicza” nr 47-48 z 1 XII 1916, s. 409.
16. *Zebranie rolników*, „Kurier Warszawski” nr 121 z 3 V 1918, s. 6.
17. „Ziemia Lubelska” nr 211 z 10 V 1918, s. 4.
18. *Zjazd delegatów Oddziałów Związku Ziemiańców w Warszawie*, „Ziemiańca” z. 7 z VII 1918, s. 22-23.